

İSTANBUL'DA

İktisat

Çiğdem Boz

İSTANBUL'DA İKTİSAT
Çiğdem Boz

Genel Yayın Numarası: 428
ISBN: 978-625-95006-8-3
1. Basım, Kasım 2024

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2024
Efil©2024

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.
Sertifika No: 45550

Genel Yayın Yönetmeni: Serenay Dıraz
Grafik Tasarım: Ferhat Önder

Baskı ve Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi Beytepe Köy Yolu No.3
Bilkent, Çankaya/Ankara
Telefon: 0312 266 44 10
Sertifika Nu.: 46519

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı
No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 541 232 00 46
<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

Talip, Zeynep Ada, Mir Azad ve Merdan Ali'ye...

İçindekiler

Önsöz	1
Ahmet Güner Sayar.....	7
Alpay Biber	21
Asaf Savaş Akat.....	33
Burak Atamtürk.....	49
Burhan Şenatalar	55
Cengiz Arın	67
Coşkun Çakır	75
Cüneyt Akman.....	87
Ercan Eren	95
Erol Manisalı	105
Eyüp Özveren.....	115
Hakkı Bilen.....	133
İzzettin Önder	145
Kaya Ardıç	151
Metin Kutal.....	161
Nihat Falay.....	187
Osman Arolat	197
Sevgi Divitçioğlu.....	205
Seyfettin Gürsel.....	221
Sungur Savran	231
Toker Dereli.....	241

ÖNSÖZ

2019 Kasım ayında İktisatçı belgeselimi yayınladığımda aldığım tepkiler, iyi ve doğru bir iş yaptığımı hissettirmişti bana. Türkiye’de 1945-2019 yılları arasında iktisat bilimi ve iktisatçılık mesleğinin gelişimini anlatan İktisatçı belgeseli, mesleğimiz açısından bir hafıza çalışmasıydı bir bakıma. Geçmişini hatırlamak ve bugünle karşılaştırmak sandığımdan çok daha fazla kişiye iyi gelmişti. Dahası iktisat disiplinine piyasacı olmayan bir yaklaşımın, sandığımdan daha fazla destekçisi olduğunu gördüm. Çünkü bu ilk belgeselde gelir dağılımı, bölüşüm, yoksulluk ve sosyal refah gibi meseleleri önemseyen isimlere yer vermiştim.

Fazlasıyla tatmin edici olan bu geri dönüşlerden sonra, ikinci belgesel üzerine düşünmeye başladım. Aslında konu da hazır sayılırdı. İktisatçı filminin Kasım 2019’da ilk gösterimini Yıldız Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü’nde düzenlenen İktisadi Düşünce Girişimi (İDG) çalıştayında yapmıştım. Orada belgeseli izleyen Asaf Savaş Akat, biraz “kamucu” ve “Ankaralı” bulsa da filmi beğenmişti ve sigara molasında “İstanbul’u da anlatsana, esas kaynak orası” demişti. Bir İstanbul Üniversitesi mezunu olarak, Türkiye’nin ilk İktisat Fakültesi olan kurumu araştırmak bana da cazip geldi doğrusu. Bu niyetimi Twitter’da bir gönderiyle açıkladıktan sonra tanıştığım ve kendisi de İstanbul İktisat Fakültesi mezunu olan Tuncay Kuş, böyle bir filmin çok gerekli olduğunu vurgulayarak yola çıkmam için gerekli cesareti verdi diyebilirim.

Ancak böylesi büyük bir iş için cesareten fazlasına ihtiyacım vardı. Hemen Dinç Hoca’yı (Alada) arayıp randevu

istedim. Kendisi meslek hayatımdaki ilk bölüm başkanım olmasının yanında, İstanbul İktisat Fakültesi'nin önemli tanıklarından birisiydi. Dinç Hoca, beni evlerine davet ederek, Adalet Alada gibi muhteşem bir kadınla tanışmamı sağladı diyebilirim. Alada çifti, o gün bana sadece belgesel için yol gösterici önerilerde bulunmadı; nezaket ve tevazunun bir akademisyene ne kadar yakıştığını, etik duruşun mesleğimizin olmazsa olmazlarından biri olduğunu da gösterdi. Kendilerine hep minnettar kalacağım.

İlk işim, filmin senaryosunu makale¹ şeklinde yazmak oldu. Söz konusu makaleyi yazarken filmde hangi zaman aralığını alacağım, kimlerle röportaj yapacağım ve hangi temalara yer vereceğimi belirlemiş oldum. Başlangıç yılı olarak 1933 Atatürk Reformu olarak da bilinen Üniversite Reformu'nu aldım, çünkü Fakülte'nin çekirdeği bu reformla belirlenmişti. Bitiş yılına karar vermekse bu kadar kolay olmadı. Sonuçta, halen varlığını sürdüren bir Fakülte'den bahsediyoruz. Ancak 1933'teki niyetler, hedefler ve yaratılan akademik gelenek varlığını sürdürmüyordu. Bu nedenle İktisat Fakültesi denilince akla gelen değerlerin artık yaşamadığı, deyim yerindeyse o ruhun öldüğü yılı, YÖK ve 1402 sayılı Kanun'la yapılan tasfiye sürecinin başladığı 1983 olarak varsaydım. Özetle *“İstanbul'da İktisat”* filmi 1933-1983 yılları arasında İktisat Fakültesi'ni ve oradaki iktisat eğitimi ele alan bir film oldu. Bunun yanında, Fakülte, ülke gündemini de belirleyen bir kurum olduğu için görüşmelerin içeriği çoğu zaman Fakülte sınırlarını aşmak zorunda kaldı. Filme ilk olarak düşündüğüm isim *“İstanbul İktisadi”*

1. Ekonomi Politüğün İstanbul'daki Zarif Mezar Taşları: İktisat Fakültesi, Politik İktisadın Bilgesi İşaya Üşür Anısına içinde, Der. Ahmet Arif Eren ve Mesut Sert, 2021: Mülkiyeliler Birliğı Yayınları, 211-263.

idi fakat Eyüp Özveren'e meseleyi açtığım bir telefon görüşmesinde "*İstanbul'da İktisat*" ismini önerdi bana. Ben de çok beğendim. Yani filmin isim babası Eyüp Özveren'dir. Asaf Savaş Akat ve Ercan Eren hocaları ise mutlaka İktisat Fakültesi'ni anlatmam gerektiği yönünde beni motive eden ve doğru kişilere ulaşmam konusunda bana destek veren isimler olarak anmam lazım. Ercan Hoca, ayrıca, Alman hocaların o zamanlarda yaşadıkları evleri bulmam konusunda da bana çok yardımcı oldu.

Film kapsamında röportaj yapacağım kişileri belirlerken; İktisat Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmış, Fakülte'de eğitim almış isimler ile Fakülte hakkında araştırma yapan akademisyen, gazeteciler, araştırmacılar olmasına dikkat ettim. Bu kapsamda 2021 Haziran ile 2022 Ocak ayı arasında 21 röportaj kaydı yaptım. Bu röportajlar İstanbul, Kartepe, Güre ve Bodrum'da yapıldı. Röportaj sorularını filmde başlık açmak istediğim temalara göre şekillendirdim. Bu temalar özetle şöyle sıralanabilir: Alman hocaların mirası, çoğulculuk, siyasi ortam, akademik gelenek meselesi, Fakülte'nin ülke tarihindeki yeri ve önemi.

Görüntü yönetmenlerim Oğuzhan Demirtaş ve Serkan Sağır'la birlikte unutulmaz anılar yaşadığımız bir çekim süreci yaşadık. Amatör bir sinemacı olarak kusurlarımı görmezden geldikleri, kendi imkanlarımla film yapmama duydukları saygı nedeniyle maddi konularda bana gösterdikleri anlayış için kendilerine hep minnettar kalacağım. Çekimler tamamlanır tamamlanmaz sevgili Bikem Ögünç Demir'in özenlice hazırladığı deşifreleri okumaya ve filmin kurgusunu kafamda oluşturmaya başladım. Bu ön kurgu sürecinde Dr. Mehmet Savaş'ın desteğini ve emeğini vur-

gulamam gerekiyor. Hem çekim hem de kurgu aşamasında yoğun mesai yaptığım Oğuzhan Demirtaş'a, görüşleriyle filmi iyileştiren Doç. Dr. Hakan Aytekin'e ayrıca teşekkür borçluyum. Sadece deşifrelerin hazırlanmasında değil, röportajların kitap haline gelmesi aşamasında bana editöryel anlamda destek veren Bikem Ögünç Demir'e de teşekkür etmek isterim.

Filmin galasını 11 Kasım 2022 tarihinde Birleşik Metal İş Sendikası'nın desteğiyle Kadıköy'de gerçekleştirdik. İktisatçı filmi de ilk olarak 2019 yılında aynı yerde gösterilmişti. Sendika Başkanı Özkan Atar'a her iki belgeselinim gösterimleri için verdiği destek konusunda minnettarım. Bu kitabın yayımlanacağı, aynı gün galada belli oldu. Ömer Faruk Çolak film kapsamında yapılan röportajların Efil Yayınları'ndan kitap olarak çıkabileceği müjdesini o akşam verdi. Kendisine bir kez daha teşekkür etmek isterim. Ne yazık ki galaya filmde olan herkes katılamadı. Ecel diye bir şey var ve sanıyorum belgeselcinin işi de ecele yarışmak... Galaya, birkaç ay önce kaybettiğimiz Erol Manisalı ile Osman Saffet Arolat katılamadı. Yine filme renk veren isimlerden Nihat Falay hocamızı da 2024 yılında kaybettik. Hepsinin devri âsan, mekânları gülistan olsun.

Bu belgeselin bir özgün yanı da filmin somut çıktılarının filmde yer almış olmasıydı. Şöyle ki, yapım sürecinde Alman hocaların Moda'da yaşadıkları evleri Ercan Eren ve Hakkı Bilen'in yardımlarıyla tespit etmiştik. Eyüp Özveren bana "Madem bu evler belli, neden oturdukları sokağa bir anı plaketi koymuyoruz?" diye sorar sormaz soluğu Kadıköy Belediyesi'nde aldık. Başkan Şerdil Dara Odabaşı, sunduğumuz teklifi sevinerek kabul etti. Böylece 25 Mayıs

2022 tarihinde Moda Mühürdar'a Alman hocaların burada yaşadıklarına dair anı plaketi resmi bir törenle yerleştirilmiş oldu. İşte bu törenden görüntüler de *İstanbul'da İktisat* filminin son karelerini oluşturdu.

İstanbul'daki galadan sonra filmimiz pek çok üniversitede gösterildi. Ancak ne yazık ki film, asıl gösterilmesi gereken yerde, hikâyesini anlattığı fakültede gösteril(e)medi. Bu trajikomik hatırayı içinde yaşadığımız otoriter ortamın nişanesi olarak saklayacağım. Ve olur da bir gün bugünlerin belgeseli yapılacak olursa ve bana da mikrofon uzatılırsa hissettiklerimi orada anlatacağım.

İktisadın ve iktisatçılık mesleğinin gelişimini belgesel filmler aracılığıyla anlatma yolunu seçmemde sanıyorum bu hislerin önemli bir rolü var. Üniversitelerin özerkliğinin tamamen kaybolduğu, üniversite eğitiminin hızla piyasalaştığı ve vasatlaştığı bir ortamda mesleğime yabancılaştığımı hissediyordum. Başka bir deyişle, kendi akademi ve iktisat anlayışım ile hâkim anlayış arasındaki farkın gitgide açılıyor olmasından dolayı mesleki motivasyonumu kaybetmeye başlıyordum. İktisat politikalarının sıradan insanların sofrasıyla, yuvasıyla, özgürlüğüyle, mutluluğuyla dahası çocuklarının geleceğiyle, doğayla ilgisini bilen ve bu nedenle ciddi bir sorumluluk hisseden her gerçek iktisatçı gibi iktisadın mevcut icra ediliş biçimlerinden kaçıp uzaklaşmak istiyordum. Pek çok meslektaşım bunu makaleleriyle, kitaplarıyla, projeleriyle yapıyorlardı zaten. Ben farklı bir yöntem seçtim, film ile bilimi birleştirdim.

Bu kitaba son halini verdiğim günlerde ise üniversitedeki işimden çıkarıldığım haberini aldım. Her ne kadar resmi bir gerekçe gösterilmese de üniversite yönetiminin karar

ve uygulamalarına muhalefet etmiş olmamdan dolayı işsiz kaldığımı biliyorum. Bu karar ve uygulamalar şayet geçmişte İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde olsaydı sanıyorum bu kitapta anlatılan değerli iktisatçıların pek çoğu işsiz kalacaktı. Çünkü hiçbir gerçek akademisyen, yaptığı işe mekânsal ve zamansal bir sınır konulmasına müsaade etmez.

Son olarak her iki belgesel filmimde de herhangi bir sponsor bulamadığım için fimlerin maliyetini aile bütçemizden karşıladığımı söylemeliyim. Dolayısıyla hem kendilerinden aldığım zaman hem de maddi destek için eşim Talip Boz, kızım Zeynep Ada Boz, oğullarım Mir Azad ve Merdan Ali Boz'a teşekkür etmek istiyorum. Onların desteği olmadan yapamazdım.

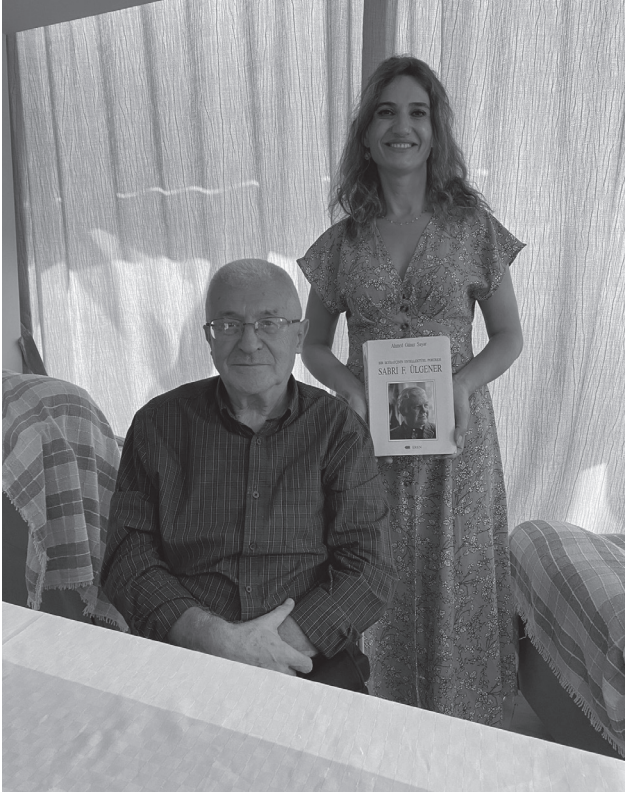
Hatırlanan şey yaşarmış!

Çiğdem Boz

12 Haziran 2024

Anadoluhisarı

Ahmet Güner Sayar

Ahmet Güner Sayar'la 20 Eylül 2021'de Kartepe'de yapılan söyleşi.

“Fakülte içerisinde sağcılar ve solcular vardı. Ama ben aralarında kalpazan görmedim. Ben buna, ‘Türkiye sevdalısı olmak’ diyorum.”

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne giriş hikâyenizle başlayalım isterseniz.

Ben doğma büyüme İstanbul çocuğuyum. 1964'te imtihana girdik. İlk defa bir merkezi sistemle öğrenci alınıyordu. Saldım çayıra Mevla'm kayıra, girdik sınava. Bana İktisat Fakültesi çıktı. İlk hocam ise İdris Küçükömer... İktisada Giriş dersi veriyordu. 2 No'lu Ömer Celal Sarc Amfisi. İğne atsan yere düşmeyecek kadar dolu ve talebelerde bir coşku, heyecan var. O zamanlar 1961 Anayasası'nın özgürlükçü ortamı sosyalist bir partinin yaşamasına imkân veriyordu. İdris Bey, giriş dersi veriyordu ama giriş falan yoktu. "Devlet" diye yazıyordu tahtaya. Kimse anlamıyor ama anlıyormuş gibi görünüyorlardı. Diyorlar ki, "sen anlamıyorsun, hoca anlatıyor aslında", "girdik ama çıkamadık" gibi sıkıntılı bir durum yaşandı İdris Bey'le. Kitabı da çok ağır... Lisans öğrencilerine verilecek bir kitap değil. İdris Bey, 1958-60 arasında London School of Economics'te bulunmuş. Orada çok ünlü isimler var. Bu isimlerden biri olan iyi bir metodolojist ve iyi bir iktisadi düşünce tarihçisi Lord Robbins'in seminerlerini takip etmiş. 20. yüzyılın ünlü filozofu Karl Popper da var: Gözlerden kaçmış bir ayrıntı ama Karl Popper'ı iktisada ilk taşıyan benim İngiltere'deki hocam, Terence Wilmot Hutchison olmuştur; Türkiye'ye ve Türkçeye getiren de İdris Bey'dir. Ama İdris Bey bunun farkında değil.

Bir de Haluk Cillov hocamız vardı. O da Türkiye Ekonomisi'ne girerdi. Onun dersleri anlaşılırdı. 2. sınıfta Sabri Ülgener ve Sencer Divitçioğlu geldi, biraz ayaklarımız yere bastı. Daha sonra Gülten Kazgan, Süleyman Barda... İktisat Fakültesi'nin ağır topları. Bugün daha yeni kıyme-

ti bilinen isimler... Maalesef sahneyi terk eden bu isimler bugün aramızda değil. Ben 68'de mezun oldum. Tarih 13 Haziran 1968, öğleden sonra Maliye sözlüsüne gireceğim. Çift numaralar Kenan Bulutoğlu tarafından, tek numaralar da rahmetli hocamız Sevim Görgün tarafından sınava alınıyordu. Ben Sevim Hanım'ın sınavına girdim ve iyi bir not aldım. Dışarı çıktığımda kıyamet kopmuş. Merkez binasının zemini talebelerle dolu... Hiçbir mana veremiyorum, bir kat aşağıdan Sencer Bey odasından çıkmış, o da şaşkınlık içinde. Bağırışlar, çağırışlar... Üniversite kapandı ve ilk defa talebe hareketi orada oldu.

İmtihanlar bitip de mezuniyetimiz gerçekleşemedi; Ağustos'a sarktı. Ben de Ağustos'ta kalan dersleri, yapılmayan dersleri verdim ve mezun oldum.

Sabri Ülgener'den hangi dersi aldınız?

Sabri Ülgener'den Makro İktisat dersini aldık. Onun *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme* kitabının Türkçesi fevkalade güzel, iç örgüsü itibarıyla da... Çünkü o dönemde makro iktisat kitabı yazarların kendilerine ait bir sözü yoktu. Sabri Ülgener'e baktığınız zaman ise kalkınma ve büyüme arasındaki farkı çok güzel anlatır, orada klasik üsluptan ve usulden ayrılır. Meseleyi zaman, zemin ve insan boyutlarına getirerek farklı bir pencere açar. Keynes iktisadını çok da güzel anlatırdı. Kuzuların sessizliği içerisinde Sabri Bey'i dinlerdik. İngiltere'ye giderek Cambridge, Kings College'da 1936 yılında, kitabının çıkmasından önce Keynes'in öğrencisi olan Hutchison'ın talebesi oldum. Hutchison, "Keynes'in dersleri bir trajedydi" derdi. Türkiye'ye döndüğümde asistanı olduğum Sabri Ülgener'in,

Keynes'e karşı bir muhabbeti ve bağlılığı vardı. Ve derdi ki, "Tablo ortada, yapılacak ne vardı?" Doğru. O zaman şunu anlıyoruz; öğretilen iktisatta da bunu hocalar maalesef es geçerler, bilirler söylemezler, bilmezler zaten söyleyemezler. O da şudur; Neoklasizm. Neoklasik iktisat, denge üzerine kurulmuştur. Dengenin insanı, rasyonel iktisadi bireydir. Tüketici olarak faydanın maksimizasyonu, üretici olarak da kâr maksimizasyonu veya zarar minimizasyonunun olduğu bir denge diyelim. Bu denge yerinden saparsa ve karmaşaya, kaosa yuvarlanırsa ne olur? İşte burada Keynes devreye giriyor ama meseleyi çözmiyor. Bu İdris Bey'in de yakaladığı bir dram. Ne Neoklasizm'le ne de Keynes'le başı hoş. "Bunlar hepsine birden kapitalist iktisat diyor, bununla Türkiye kalkınmaz." diyerek onlardan ayrılıyor. Solculuğa, sosyalizme kapı açıyor. Çok temiz adam, lekesiz bir kalp, kutsal gönüllü bir insan. Rahmetli Sabri Ülgener de İdris Hoca'dan bahsederken, "İdris peygamber gibiydi" derdi. O evvela bu işi askerlerle halletmek istiyor. Tosluyor. Talat Aydemir cuntasına giriyor. Tosluyor. Buradan anlıyor ki bu iş ancak silahla değil, sandıkla çözülebilir. Onun için de halkın iradesi çok önemlidir. Bu, bir manada demokrasi ile sosyalizmin eklemleşmesi. Demokrasi olunca insanlar hürdür, ona özel mülkiyet verirsin, siyasi iradeyi bireye vermen lazım... Bunların sosyalizmle eklemleşmesi ütopyaya götürüyor. Yani İdris Bey'in, çıkmaz sokağı...

Peki o zamanlar amfiler, sınıflar niye kalabalıktı? Talebeler niye coşkuluymdu? Çünkü hepsi Türkiye sevdalısıydı. Zaten her işin başlangıcında kalpler temiz; daha sonra bozuluyor. Rifailer karışıyor içerisine (gülüyor). O manada iki hocam oldu diyebilirim Fakülte'de: İdris Bey ile Sencer Divitçioğlu... Onları tanımaktan, onların talebesi olmak-

tan çok büyük mutluluk duydum. Sabri Bey’le baba-oğul gibi olduk zaten. İdris Küçükömer’le de “uzaktan” yakın oldum. Fakat çok enteresandır, -Sencer Bey hariç- hocalarımın dile getirmediikleri, belki de laisizmin baskısı altındaki gençlik yıllarında kendilerine ait bir iç âlem medeniyetleri vardı. İdris Bey’de de var. Hiç açığa çıkmamış bir kimyası var. Mesela bir gün bana, “Bana söyle, Muhyiddin Arabî ile Mevlâna... Bunlar mutasavvıflarsa, niye yolları ayrı?” dedi. Ben de pestenkerani bir şeyler söyledim. Vefatından 20 sene sonra 1 Temmuz 2007’de, Büyükada’daki Türk Mezarlığı’na, bir aile sofasına gömülmüş hoca. Mezar taşının üzerine, “Bilmeyenler ne bilsin onu, bilenlere selam olsun” yazılmış. “Ya” dedim, “Bu Yunus Emre’nin beyti, hocanın...”

Orada jeton düştü. 1977’de aramızdaki bu konuşmayı kaç sene sonra kafamda tamamladım. Onun satırlar arasına sıkışmış 5 ciltlik denemeleri, yazıları vardır, “Düzenin Yabancılaşması” vardır. Bir yazı çıkarttım; “Bilmeyenler ne bilsin onu: İdris Küçükömer mistik miydi?” Anladım ki iktisat hocaları, kendilerince gizli bir din inancı taşıyorlar...

Sencer Hoca hangi derslere giriyordu?

Mikro İktisat’a giriyordu. Çok güzel ders anlatıyordu, sanki bir ressamdı. Tebeşir elinde ufalanırdı. Onu da yakından tanıma imkânı buldum. Bir sohbetimizde, “Ahmet, ben iktisadı okuyorum, okutuyorum. Eee tamam, çözdüm bunu fakat devleti bilmiyorum” dedi. Bu İdris Bey’in de sorunuydu, “Devleti bilmiyorum” dedi Sencer Hoca. “Türk tarihini sıfırladım. Göktürklere indim. Onu Köktürk yaptım. Sonra taksimetreyi açtım, 1453’e kadar gittim. Şu şeyi görüyor musun?” dedi, İstanbul Üniversitesi’ndeki taş kapıyı göste-

rerek. “Orası eski saraydır. 1453’e kadar geleceğim, ondan sonrasını yazmayacağım” dedi. “Neden?” dedim. “Boş ver, gelme üstüme” dedi. Çok ciddi çalışırdı. Şimdi öyle çalışan akademisyen yok. Bir defa hepsi vatan sevdalısıydı, yolları bizden ayrı da olsa. Ben derdim ki “Ne var yolları ayrıysa? Hepsi sana aşık, her biri bir başka yolda Gülizar’a gelirler.” Gülizar, Türkiye’ydi. Dertleri oydu. Sağcılık-solculuk; orada yol farklıdır, vasıta farklıdır. Hedef Ankara’ya gitmek...

İktisat Fakültesi’ni kuranlar Alman ve Türk hocalardır. İlk dekanı da Ömer Celal Bey’dir. Ömer Celal Sarc’ın babası, İttihat ve Terakki hükümetlerinin Adana Valisi ve Dahiliye Nazırı... 1917 senesinde Almanya’ya gidiyor, Hitler’in baş ekonomi danışmanı Werner Sombart’in yanında, 1925’te doktorasını tamamlıyor. Ama bir Dahiliye Nazırının oğlu. Haydar Furgaç vardı, istatistik hocası. Teklere Ömer Celal Bey, çiftlere de Haydar Furgaç girerdi. Haydar Furgaç’ın babası Atatürk ve İnönü’nün hocaları ve komutanı Sadrazam Ahmet İzzet Paşa... Abdülhamid’in Maliye ve Maarif Nazırı Ahmet Zühtü Paşa, Sencer Bey’in dedesidir. Kızıltoprak’ta bir Zühtü Paşa Camii vardır. İşte o Ahmet Zühtü Paşa, Sencer Bey’in dedesidir. Ön hazirede dedesinin mezarı vardır Sencer Bey’in.

Sabri Ülgener’in babası 1865 doğumluydu. Türkiye Cumhuriyeti’nin, İstanbul’un en uzun soluklu müftüsüydü... 1923’te göreve gelmiş, öldüğü 1943’e kadar görevde kalmış. Babası ve dedesi her sene padişahın huzurunda, Ramazan ayında yapılan “huzur derslerinin” mukarrer ve muakkipleri. Dedesi İsmail Necati Efendi, Nakşibendi Şeyhi. Sonra Ömer Celal... Orhan Tuna’nın babası Kadırgalı, Mükerrerrem Hiç’in dedesi Ahmet Mükerrerrem, kısa bir dönem Şeyhülis-

lamlık yapmış. Ama sadaretle o manada ismi geçmez. O da oradan geliyor. Babası ünlü biri o dönem...

Gülten Kazgan'la ilgili ne söylemek istersiniz?

Gülten Kazgan, İstanbul'daki en eski Türk ailesine mensup. Üsküdar'daki Şabanî Tekkesi'nin son şeyhi olan Mehmet Nasuhi Efendi'nin torunu. Bana, "Kızlık soyadım Nasuhioğlu. Demokrat Parti'nin İçişleri Bakanlığı'nyapan Alaattin Nasuhioğlu benim kuzenim" dedi. Kimlerle kimlerin arasındayız yani fakültede... İstanbul dışından tek hoca İdris Küçükömer'di. Giresun'dan gelir, "fukarâ-i sâbirîn"den... Bir örnek daha var, o da Memduh Yaşa. O da Siirt'ten gelmiş.

Gülten Kazgan, Tarım Ekonomisi dersimize giriyordu. İkinci sınıfta iktisat, beş dersten ibaretti: Makro İktisat'ı, Sabri Ülgener; Mikro İktisat'ı, Sencer Divitçioğlu veriyordu. Bir de Münakale okurduk, Süleyman Barda'dan. İktisadi Coğrafya'ya Abdullah Gökoğlu giriyordu.

İktisat Fakültesi'ni Türk ve Alman hocalar birlikte kurdular dediniz, 1933 Üniversite Reformu hakkında ne söylemek istersiniz?

Türkiye Cumhuriyeti 1923'te kuruldu. Fakat bir devlet düzeninde ilk olmak ne kadar zorsa son olmak da o kadar zordur. Onun için Sultan Vahdettin'e çullanmak, aklın önüne hisleri koymaktan ibarettir. Sabri Ülgener derdi ki, "Dolmabahçe Sarayı'ndan tut, Topkapı'ya kadar -belki- hükmü vardır. Onun dışında kimse sultan multan tanımadı." Yani hükümdarlık alanı bu. Atatürk'ün de işi zor. İlk olmak zor. 1923'teki Cumhuriyet'in elinde aslında Osmanlı'dan gelen

çok eksi miraslar var. Okuma yazma oranı yüzde 3. Türk Maarif tarihinde üç isim çok önemlidir: Emrullah Efendi, Mustafa Necati ve Hasan Âli Yücel. Gerisini bırak. Kimse bana darılmasın. Şimdi burada Necati'nin –Allah rahmet eylesin- odaklandığı nokta halkı okutmak... Gece mektepleri açıyorlar. Aceleye getirmeden, 10 yıllık bir demlenme süreci yaşandı yani. 1933'te üniversite işine el attılar. Aynı tarihte Almanya'da Hitler idarenin dizginlerini ele alıyor. Milli Eğitim Bakanı Doktor Reşit Galip, İsviçre'de bir pedagoji profesörüne rapor hazırlatıyor. Adam diyor ki, “Almanya bunalımda. Oradaki öğretim üyeleri Hitler rejimine ciddi anlamda muhalifler, onlara kucak açar mısınız?” Türkiye dünden razı... Alman hocalar Türkiye'ye geliyor. Sadece iktisat değil; hukuk, tıp, şehircilik, güzel sanatlar, hemen her alana... Bu Alman hocalar evvela öğretim üyelerini yetiştirdiler, talebenin kalitesini yükselttiler. Çünkü üniversite hayatı dediğin “elit bir insan” yetiştirmektir temelde. Sağlıkta bir Nissen var, bir Frank var. 20 tane hasta geliyor, 18'i iyileştiriliyor. Düşün, o günlerde laboratuvarın, sargı bezin yok. Buna rağmen Türkiye'yi ve Türkleri seviyorlar. Çünkü Türkiye ve Türklük onlara yaşama sevincini iade ediyor.

O dönemde Sabri Bey, Hukuk Fakültesi'nde öğrenci. Alman hocalardan ders almaya başlıyor. Hatta bana bir keresinde dedi ki, “Dersteyiz. Gerhard Kessler Almanca ders veriyor, bir tek mütercim var. ‘Marx işçi düşmanı’ gibi bir laf etmiş mütercim, yanlış tercüme etmiş. Bir ara baktım talebelere. Teyzemin oğlu Mehmet Ali Aybar'dan da çıt yok. Adam itiraz ederdi. Hiç kimse itiraz etmeden eve gitti.” Biri kalkıp “Marx işçi düşmanı” dediği zaman el kaldıracaksın, “Dur hanımefendi” diyeceksin. Bu senin solcu olmanı falan gerektirmez. Hakikati teslim edeceksin.

Sabri Bey, 1935 senesinde mezun oluyor. O dönemde, Alman hocalardan bir grup iktisatçının isimlerine bakalım: Gerhard Kessler, iyi bir sosyolog; Max Weber'in talebesi. Alexander Rüstow, o da Max Weber'in talebesi. Sonra (Josef) Dobretsberger, Wilhelm Röpke... Bu iktisatçılar içerisinde Röpke çok önemli. Ve daha sonra da bir İtalyan geliyor; Umberto Ricci. Sabri Bey'in bulunduğu kürsünün başında da Fritz Neumark var. Tablo bu.

Sabri Bey, 1946'da Amerika'ya gidiyor. Harvard'da çok ünlü bir iktisatçı olan Schumpeter'in talebesi. Schumpeter de o günlerde *History of Economic Analysis*'i yazmakta. Ama yetiştiremeyip 1950'de vefat ediyor. Schumpeter, "Almanlardan kimler var?" diyor. Sabri Bey sayıyor, "Fritz Neumark, Dobretserger, Kessler, Alexander Rüstow, bir İtalyan var Umberto Ricci" diye. Ricci ismini duyunca gözleri açılıyor Schumpeter'in: "o büyük adam" diyor.

İktisatçılar ve hukukçular İktisadiyat ve İctimaiyat Enstitüsü'nü kuruyorlar. Neşriyatları doluyor, konferanslarını kitap haline getiriyorlar. Sonra bakıyorlar ki hukuk dersleri içerisinde iktisadın bir ağırlığı var, ayrı bir fakülte hâline geliyorlar. 14 Aralık 1936'da kuruluyor, ilk derslere de Şubat 1937'de başlıyorlar. Sabri Bey de o kadro içerisinde. Hukuk Fakültesi'ne Neumark'ın asistanı olarak giriyor zaten.

Akademisyen olmaya nasıl karar verdiniz? Sabri Ülgener'le baba-oğul ilişkiniz nasıl başladı?

Ben, İngiltere'den geldim ve yüksek lisansı tamamladıktan sonra doktoramı, iktisadi fikirlerin yaratılma teorisi ve klasik iktisadın Osmanlı'ya girişi üzerine yapmak istedim. İngilizler bana "kaynak yok" diyerek danışmanlık edemedi.

Birmingham Üniversitesi'nde bir Türk aile vardı. Onların hanımı, Sâmiha Ayverdi'yle görüşürmüş, ona benden bahsetmiş. O da ağabeyi olan Ekrem Hakkı Ayverdi'ye şöyle demiş; “Bir Türk öğrenci var. Osmanlı döneminde yazılmış iktisat kitaplarına dair kaynak liste istiyor.” O da Sabri Ülgener'e başvuruyor. Sâmiha Hanım'dan bir mektup geliyor, “Aziz evladım Ahmet” diye... Altına not düşmüş, “Sabri Ülgener'den alınan listedir” diye. Tabii 3-5 tane kitapla olmaz. Geldim ve Sabri Ülgener'i gördüm. Dinledi beni. Bana, “Sizin yeriniz, bizim yanımız” dedi. Askerlik görevimi yaptıktan sonra, 1975 senesinde İktisat Fakültesi'ne, Sabri Ülgener'in asistanı olarak girdim. Üzüldüğüm nokta, o dönemde sağ-sol çatışmasının İktisat Fakültesi'ne de sızmış olmasıydı. Fakülte bölünmüş vaziyetteydi. O nedenle İdris Bey'le görüşmek saf tayini oluyordu. Beni bir insanın sağcılığı veya solculuğu ilgilendirmez, ben kafasına bakarım. Mesela İngiltere'de kim olduğun önemli değil, ne söylediğin önemli. Bir bölünmüşlük içerisinde iki öbek çıktı. Bunlardan bir tanesi Sabri Ülgener ile benim birlikteliğim. Baba-oğul gibi, amanın ne güzel sohbetler... Hanımı Sevim Hanım, bir dönem asistanıymış. Bir de Sencer Divitçioğlu-İdris Küçükömer-Asaf Savaş üçlüsünün bir sacayağı hâlindeki sohbetleri ve ağırlıklı olarak Asya Tipi Üretim Tarzı'na yönelik söyledikleri...

Peki Hocam, sağcı ve solcular...

Fakülte içerisinde sağcılar ve solcular vardı. Ama ben aralarında kalpazan görmedim. Ben buna, “Türkiye sevdalısı olmak” diyorum. Ama bu yol ayrımı teröre kapı açıyorsa orada durmayacaksın. İdris Bey ve Sencer Bey de durmadılar. Çünkü askerden sonra bu tepeden inmeciliğin

nereye götüreceğini gördüler. MDD'yi gördüler, Yön'cülerini gördüler. Çünkü adam Marx'ı peygamber olarak görmüyor ki! İşte yakaladığı ilk şey bu oldu İdris Bey'in; sağ-sol ayrımını içerisinde Türkiye'de, Osmanlı'dan bu yana solcu geçişlerin hakikatte muhafazakâr, devrim karşıtı olduklarını söyledi ve rahatlarını kaçırdı.

Fakülte'nin altın çağı var mıdır?

Almanlarla beraber altın çağı yaşanmıştır. Yani 1936'dan 1950'ye kadar. En son Fritz Neumark, 1950 senesinde ayrılmıştır. Ondan sonra bir müddet daha idare ediyor ama bilim üretecekleri yerde siyasete giriyorlar. Mesela İdris Bey akademi ile siyaseti birleştiren ender adamlardan biridir. Sencer Bey'de de sosyalist fikirler vardı ama onun aktif bir siyaseti yoktu. İktisat Fakültesi hocalarında bir siyasallaşma süreci başladı. Mesela, Abdullah Gül'den bahsettik. Çalışma ekonomisinde Sabahattin Zaim ve Nevzat Yalçıntaş'la beraber yuvalandılar. Orası siyasetin yapılacağı, ilçe/bucak değil, İktisat Fakültesi'ydi. Yapılacak olan iş, "imal-i fikir" dediğimiz normu kurmaktı.

Sabri Ülgener'in Türkiye iktisadı için öneminden bahseder misiniz?

Sabri Bey'in önemi tabii ki Alman ekolünden gelmesinden kaynaklanıyor ama onlardan önce koca bir imparatorluk... Bireye, sıfır bireye dayanarak... Sıfır bireye nasıl dayanacaksın? Olmayan birey, fizik olarak var ama bu dünyaya ait değil. "İllallah" diyor bizimkilerden.